

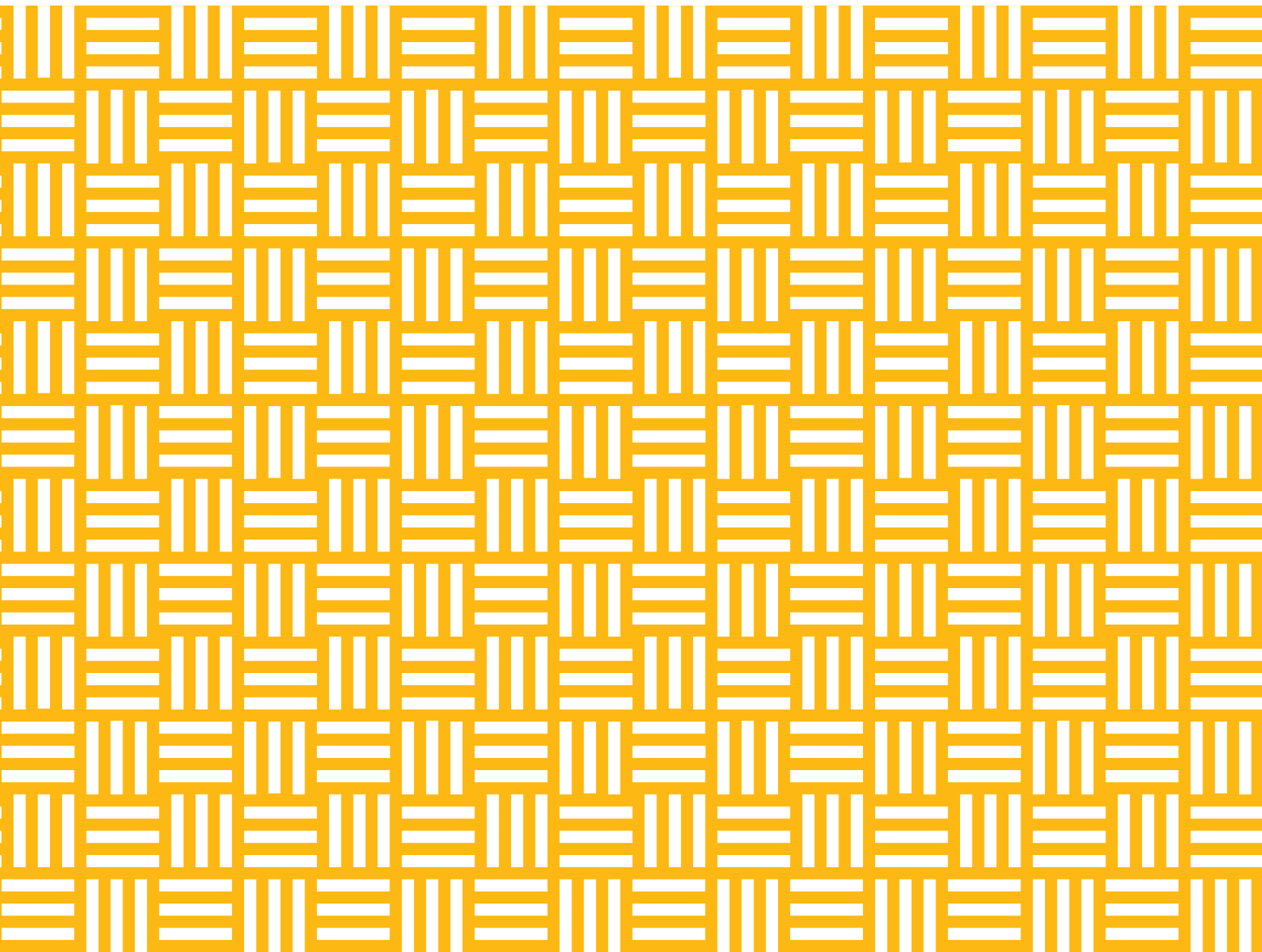
Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
sloboda medija i bezbednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

This project is funded by
The European Union

Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara [SRBIJA]

SAŽETAK ZAKLJUČAKA

**Indikatori za nivo
slobode medija
i bezbednosti
novinara
[SRBIJA]**

SAŽETAK ZAKLJUČAKA

**Autor: Marija Vukasović
decembar 2016.**

Naslov u originalu

Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti
novinara (Srbija) – sažetak zaključaka

Izdavač

Nezavisno udruženje novinara Srbije

Autorka

Marija Vukasović

Prevodilac

Čedomir Mitrović

Lektor

Lidija Cenić

Tiraž

100 primeraka

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija je proizvedena uz finansijsku podršku
Evropske Unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva
odgovornost Nezavisnog udruženja novinara Srbije
i autora i ni u kom slučaju ne odražava stavove
Evropske unije.

Rezime	5
Ciljevi projekta i metodologija istraživanja	5
Indikatori A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	6
Indikatori B: Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	8
Indikatori C: Bezbednost novinara	9
Generalne preporuke	10
Pregled indikatora nivo slobode medija i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu	11
A. Pravna zaštita medija i novinarskih sloboda	12
B. Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	19
C. Bezbednost novinara	23

Ciljevi projekta i metodologija istraživanja

Ovaj izveštaj predstavlja nalaze istraživanja sprovedenog u okviru regionalnog projekta *Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu*¹, koji sprovode nacionalna novinarska udruženja novinara u Bosni i Hercegovini, Kosovu*, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji. Glavni cilj istraživanja je da pruži osnovnu procenu nivoa slobode medija i bezbednosti novinara, koja će se dalje koristiti u regionalnom mehanizmu za praćenje i zagovaranje slobode medija i bezbednosti novinara na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou.

Istraživanje je sprovedeno od strane regionalnog istraživačkog tima sastavljenog od glavnog istraživača² i pet istraživača na nivou država imenovanih od strane novinarskih udruženja. Istraživanje u Srbiji je sprovedla je Marija Vukasović, na osnovu zajedničke metodologije za svih pet zemalja. Niz različitih kvalitativnih i kvantitativnih metoda bili su korišćeni za prikupljanje i analizu podataka:

-
- ¹ Projekat je finansiran od strane Evropske komisije, u okviru Programa podrške civilnom društvu i mediji 2014-2015, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.
 - * Ovaj naziv je bez preudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.
 - ² Istraživački tim je predvodila dr Snežana Trpevska, stručnjak za medijsko pravo i za metodologiju istraživanja.

- Kvalitativna analiza dokumenata (QDA): istraživanja i analize proizvedene od strane drugih istraživačkih organizacija, akademskih institucija, nevladinih organizacija, pojedinih istraživača itd.; službeni dokumenti doneti od strane državnih institucija (zakonski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izveštaji, zapisnici sa sastanaka, saopštenja za javnost) i medijska izveštavanja (tekstovi, članci, vesti i drugi objavljeni materijali).
- Kvalitativni intervjui sa 16 pojedinaca (novinari, pravnici, medijski eksperti, predstavnici javnih institucija ili nevladinih organizacija).
- Anketa sa 111 novinara³ iz različitih medijskih organizacija na osnovu upitnika razvijenog u okviru Worlds of Journalism Study⁴.
- Zvanični statistički podaci traženi od javnih institucija ili prikupljeni od dostupnih web sajtova ili iz drugih objavljenih izvora.

Indikator A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

U Srbiji su novim setom medijskih zakona i ustavom uvedene osnovne mere za zaštitu slobode izražavanja i informisanja putem medija. Takođe, Srbija je ratifikovala sve glavne međunarodne akte u ovoj oblasti: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustav Republike Srbije garantuje slobodu izražavanja i slobodu medija, zabranjuje cenzuru i propisuje da svako ima slobodu da osnuje medije bez prethodnog odobrenja. Novinari i pravni eksperti su se složili da je sloboda medija na veoma niskom nivou i da je situacija gora nego u periodu od pre donošenja novih medijskih zakona. Uzroci pogoršanja medijskih sloboda mogu se pripisati uticaju vlasti na medije i nedostatku uređivačke nezavisnosti medija. U medijima gotovo da nema istraživačkog novinarstva, nivo autocenzure je veoma visok, a medijski sadržaji su predmet komercijalizacije. (Odeljak A.1, strana 11).

3 Anketa je sprovedena na namernom kvotnom uzorku od 111 novinara/ki iz različitih tipova medija u Srbiji, na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou. Od ukupnog broja anketiranih, 21 novinar/ke su iz javnog emitera, 40 iz privatnih radio i TV stanica, 26 iz privatnih štampanih medija, šest iz delimično privatnih i delimično javnih medija, sedam iz privatnih internet portala, šest iz neprofitnih medija i pet iz novinskih agencija. Bitno je napomenuti da i pored toga što kvotni uzorak ne omogućava uopštavanje zaključaka za celu novinarsku populaciju u Srbiji, dobijeni stavovi anketiranih novinara ipak daju dobru osnovu za sagledavanje trenutnog stanja u pogledu medijskih i novinarskih sloboda.

4 Dostupno na: <http://www.worldsofjournalism.org/>

Proces izrade medijskih zakona bio je donekle transparentan, na šta ukazuje činjenica da su udruženja novinara učestvovala u njihovom donošenju. Međutim, problem predstavlja sprovođenje tih zakona u praksi, kao i nizak nivo medijske samoregulacije i nedovoljno poštovanje etičkih standarda. (Odeljak A.1, strana 12).

U proteklih nekoliko godina bilo je nekoliko primera blokiranja ili ograničavanja sadržaja na Internetu. Jedan od takvih primera je slučaj "Feketić" iz 2014. i slučaj obaranja internet portala Peščanik iz 2015. godine. (Odeljak A.1, strane 12 i 13)

Kao jedan od većih problema izdvojio se rad Regulatornog tela za elektronske medije. Novinari i stručnjaci intervjuisani za potrebe ovog izveštaja saglasni su da je ovo telo nedovoljno nezavisno, ne ispunjava efikasno svoje obaveze i njegov rad nije dovoljno transparentan, zbog čega javnost nema dovoljno poverenja u njega. Mandat članova se ne podudara sa izbornim ciklusom, što predstavlja mehanizam za zaštitu njihove nezavisnosti, međutim činjenica je da oni prolaze kroz proces političke selekcije. Sa druge strane, problem predstavlja i nepostupanje nadležnih organa po prijavama koje podnosi REM u okviru svoje nadležnosti. Prema svemu što je podneto tokom 2015. godine, REM je do pisanja ovog izveštaja dobio jednu odluku po zahtevu za privredni prestup (Odeljak A.1, strane 13 i 14).

Što se tiče uticaja javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga, prema izveštaju Saveta za borbu protiv korupcije ukazano je da ne postoje javni i transparentni kriterijumi za dodelu sredstava. Za četiri godine na troškove javnog obaveštavanja na reprezentativnom uzorku od 124 državnih organa, fondova, javnih preduzeća, privrednih društava sa većinskim državnim kapitalom, organa lokalne samouprave, potrošeno je više od 60,9 miliona evra (Odeljak A.1, strana 14).

Zakon o javnom informisanju i medijima isključio je bilo koji oblik finansiranja medija iz javnih prihoda, osim sufinansiranja projekata u oblasti javnog informisanja radi ostvarivanja javnog interesa. Međutim, u praksi ima mnogo problema u realizaciji javnih konkursa za sufinansiranje projekata. Najčešći problem je definisanje projekata koji su u javnom interesu. Zakon o javnom informisanju i medijima sadrži sveobuhvatnu definiciju javnog interesa, ali u praksi u različitim lokalnim samoupravama postoji i različitost određivanja javnog interesa. Takođe, nisu predviđene sankcije za lokalne samouprave koje neće da objave konkurs za sufinansiranje medijskih projekata, a neke opštine iskorišćavaju taj normativni propust. Mnogo novinara smatra da je ideja projektnog sufinansiranja dobra, ali da se u praksi loše sprovodi. Često na lokalnom nivou vladajuća većina prilagođava kriterijume konkursa za dodeljivanje novca medijima koji su bliski vlasti. Takođe, vrlo često procedura nije

transparentna, za članove komisije imenuju se pojedinci sumnjive stručne kompetencije i bliski vlastima (Odeljak A.1, strana 15).

Osnivanje i održavanje medija od strane nacionalnih manjina propisano je Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina. Takođe, Zakonom je propisano da Nacionalni saveti nacionalnih manjina mogu osnivati ustanove u oblasti informisanja, a samo finansiranje propisano je Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. Sredstva za finansiranje rada nacionalnih saveta obezbeđuju se iz budžeta Republike, budžeta Autonomne pokrajine i budžeta jedinica lokalnih samouprava, donacija i ostalih prihoda. Takođe, Zakon o javnom informisanju i medijima propisuje da Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinice lokalne samouprave obezbeđuju deo sredstava putem sufinansiranja ili drugih uslova za rad medija koji objavljuju informacije na jezicima nacionalnih manjina (Odeljak A.1, strana 16).

Krenulo se od ideje da država izađe iz vlasništva u medijima, međutim, proces privatizacije je bio praćen raznim problemima. Privatizacija je loše sprovedena, mediji su prodavani za male sume novca i došlo je do toga da se veliki broj medija ugasi. Ogromne sume budžetskog novca slivaju se u privatne medije koji zauzvrat služe lokalnim moćnicima za samopromociju i političko-partijsku propagandu (Odeljak A.1, strana 16).

Institucionalna autonomija i urednička nezavisnost javnih emitera u Srbiji zagantovane su Zakonom o javnom medijskim servisu. Zakonom je propisano da su javni servisi nezavisna i samostalna pravna lica čija je osnovna delatnost ostvarivanje javnog interesa, a Republika Srbija je dužna da obezbedi stabilno finansiranje osnovne delatnosti javnih servisa, ali tako da način finansiranja ne utiče na uređivačku nezavisnost i institucionalnu autonomiju. Institucionalna autonomija i urednička nezavisnost javnih emitera ne primjenjuje se u praksi. Ne postoji finansijska nezavisnost javnog emitera i to zbog niske pretplate i zavisnosti od budžetske subvencije. Takođe, jedan od problema je što zakon ne predviđa jasne mehanizme kontrole javnog interesa (Odeljak A.1, strana 17).

U Srbiji je kleveta dekriminalizovana, a uvreda je i dalje krivično delo po Krivičnom zakoniku. Iako se smatra da je dekriminalizacija klevete pozitivan korak ka većoj slobodi medija, dekriminalizacija nije donela mnogo promena. Pravni eksperti navode da je u periodu kada je kleveta bila krivično delo tužbi za naknadu štete bilo više. Doprinela je tome da novinari više ne mogu da budu kažnjeni zatvorskom kaznom niti da im u krivičnom dosijeu piše da su osuđivani.

Sa druge strane, broj tužbi podnetih protiv novinara u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima prilično je

veliki. Politički zvaničnici često koriste svoj uticaj na tok suđenja i generalno je mišljenje da je stanje u pravosuđu veoma loše. Stanje se poboljšava, ali i dalje nije na potrebnom nivou. Sudska praksa je neujednačena, nije u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava. Ima slučajeva kada se pravda sprovodi na način da je proces politički motivisan protiv nekih novinara. Takođe, sudovi uglavnom ne uzimaju u obzir odluke Saveta za štampu prilikom donošenja odluka (Odeljak A.2, strane 18 i 19).

Politički pluralizam u medijima zagantovan je Zakonom o javnim medijskim servisima i propisana je obaveza javnog medijskog servisa da poštuje i podstiče pluralizam političkih, verskih i drugih ideja, takođe da ne sme da služi interesima pojedinih političkih stranaka i da javni servis jednako predstavlja političke stranke, koalicije i kandidate za republičke, pokrajinske ili lokalne izbore u vreme predizborne kampanje. Pluralizam se garantuje i Zakonom o elektronskim medijima u kojem je propisano da su svi pružaoci medijskih usluga dužni da tokom predizborne kampanje registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima obezbede zastupljenost bez diskriminacije. Zakonom o izboru narodnih poslanika propisano je da su mediji obavezni da u toku izborne kampanje nezavisno i objektivno predstavljaju sve kandidate (Odeljak A.3, strane 19 i 20).

Novinari i eksperti su se složili da političke stranke nemaju ravnopravan i fer pristup medijima, kako u neizbornom periodu tako i u predizbornoj kampanji. Kao razlozi navode se i politička obojenost medija, koji služe kao portparoli političkih grupacija i tajkuna i koje (in)direktno finansiraju političke partije, pogotovo na lokalnom nivou. Tu se ogleda nedovoljna efikasnost rada Regulatornog tela za elektronske medije jer je to telo dužno da vrši nadzor nad radom emitera u Republici Srbiji i da brine o tome da emiteri balansirano izveštavaju o različitim političkim akterima tokom kampanje. Regulatorno telo je donelo Pravilnik kojim se određuju posebne obaveze pružalaca medijskih usluga tokom izborne kampanje (Odeljak A.3, strana 20).

U Srbiji nema licenciranja novinara, i pored toga što je bilo nekih predloga da se uvede licenciranje u novinarskoj profesiji. Međutim, stručnjaci tvrde da bi svako ograničavanje ulaska, odnosno postavljanje uslova za ulazak u novinarstvo predstavljalo atak na slobodu izražavanja i slobodu medija (Odeljak A.4, strana 22).

Novinari u Srbiji udružuju se u novinarska udruženja, ali u manjem broju. Najčešće se vrše pritisci na udruženja koja insistiraju na doslednom sprovođenju medijske reforme, pre svega kada je u pitanju privatizacija i projektno sufinansiranje (Odeljak A.4, strana 22).

Pozitivan pomak u svom radu pokazao je Savet za štampu. Od januara do decembra 2015. godine Savetu, od-

nosno njegovoj Komisiji za žalbe, upućeno je 109 žalbi. Komisija je razmatrala 91 žalbu, 14 žalbi je odbačeno zbog neispunjavanja formalnih uslova, a prekršaj Kodeksa utvrđen je u 60 slučajeva, zbog čega su izrečene javne opomene medijima. Problem je što odluke Komisije za žalbe medij koji je kažnjen ne objavljuje ili se plasiraju tako da je ova odluka neuočljiva za čitaoce (Odeljak A.4, strane 22 i 23).

Veći problem predstavljaju sindikati u koje se novinari u malom broju učlanjuju, njihova snaga je neznatna, kao i njihov uticaj i članstvo. Nijedan od sindikata nema aktivnosti koje bi zaposlenima ulivali sigurnost, posebno u pružanju pomoći u oblasti radnog prava (Odeljak A.4, strane 23).

Bolja je situacija sa pravnom zaštitom novinarskih izvora koja je zagarantovana u Zakonu o javnom informisanju i medijima i Krivičnom zakoniku. Pravo na zaštitu izvora može biti ograničeno samo u slučaju da se informacije odnose na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je zakonom propisana kazna zatvora od najmanje pet godina. Pojedini pravni eksperti smatraju da novinari nisu dužni da otkriju izvor samo zato što za to postoji zakonom predviđeni osnov i, da bi se mešanje države smatralo opravdanim, potrebno je i da su iscrpljene sve druge razumne mere koje predstavljaju alternativu otkrivanju izvora. Pored toga, neophodno je i da je ugrožen neki vitalni interes, koji preteže nad interesom javnosti da se izvor ne otkrije (Odeljak A.5, strane 23 i 24).

Problemi u vezi sa zaštitom izvora često se pojavljuju i u samim redakcijama, gde se od novinara u toku rada traži da otkriju svoje izvore. Ozbiljniji slučajevi su retki. Takav slučaj je u vezi sa sajtom Teleprompter (Odeljak A.5, strana 24).

Problem koji se ovde javio jeste pokušaj vlasti da se definisanjem pojma novinara suzi broj onih koji bi po ovom osnovu imali pravnu zaštitu. Stav novinarskih udruženja je da lica koja objavljuju informacije od javnog značaja treba da budu zaštićena, bez obzira na to da li su formalno novinari ili članovi udruženja novinara ili ne, jer će u suprotnom njihova adekvatna zaštita biti ugrožena (Odeljak A.5, strana 24).

Pravna pravila o pristupu informacijama od javnog značaja propisana su Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Primena ovog zakona je na nešto višem nivou, a tome je doprineo pre svega Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. Novinari se često obraćaju javnim preduzećima i državnim organima za dobijanje informacija od javnog značaja. I pored toga što je ovde situacija donekle bolja, dešava se da javna preduzeća ne žele da daju te informacije i svesno idu na to da plate kaznu, umesto da poštuju zakon. Takođe, iako je zakonom

propisano da je diskriminacija zabranjena, često se neki mediji favorizuju u odnosu na druge (Odeljak A.6, strane 25 i 26).

Veliki broj žalbi koje prima Poverenik potkrepljuje stav da državnim organima nedostaje transparentnost. Novinari anketirani za svrhu ovog istraživanja generalno su se složili da su državne institucije malo ili da uopšte nisu transparentne (Odeljak A.6, strane 26 i 27).

Indikatori B:

Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Novinari u Srbiji rade u teškim uslovima. Plate novinara su niske i kasni se s njihovim isplatama. Ekonomski položaj novinara je oslabio, a, sa druge strane, prosečno radno vreme novinara se povećalo, a kredibilitet novinarske profesije još više oslabio. Prema nekim studijama u 2014. prosečna plata novinara u Srbiji bila je oko 400€. U poslednjem kvartalu 2015. godine prosečna neto plata po zaposlenom u javnom servisu (RTS) je 47.886 dinara (približno 400 EUR). Prema anketi urađenoj za potrebe ovog istraživanja, najveći broj novinara je rekao da njihova neto plata spada u kategoriju između 300 i 400 evra (Odeljak B.1, strana 28).

Većina medija u Srbiji ima usvojenu sistematizaciju radnih mesta, prema kojoj je pozicija direktora razdvojena od urednika. Međutim, gotovo da nema medija u Srbiji gde je odnos između vlasnika, menadžera i redakcije jasno odvojen pravnim aktom. Većina privatnih medija u Srbiji nema svoje etičke kodekse, ali su prihvatili Kodeks novinara Srbije, koji su usvojila dva nacionalna udruženja – Nezavisno udruženje novinara Srbije i Udruženja novinara Srbije. Najčešći pritisci koje vlasnici medija i menadžeri vrše na redakcije ili pojedine novinare proizilaze, pre svega, iz stalnog rizika od otkaza, novinari se prebacuju na neadekvatna radna mesta, uručuju im se degradirajuća rešenja koja ih podstiču da sami daju otkaze ili se čak vrši i mobing (Odeljak B.2).

Javni medijski servisi, Radio-televizija Srbije i Radio-televizija Vojvodine, nemaju svoje posebne Kodekse o etičkim principima izveštavanja već samo opšti kodeks za sve zaposlene. Tako, RTV ima Etički kodeks – Kodeks ponašanja zaposlenih. Međutim, novinarski principi izveštavanja nisu sadržani u ovom opštem kodeksu. Statutima ova dva javna medijska servisa propisano je da glavni i odgovorni urednik ne može biti nosilac javne funkcije niti funkcije u političkoj stranci. Takođe, urednici su formalno samostalni u svom radu, ali nije tako i u praksi. Pritisaka ima mnogo, a posebno od Upravnog odbora (Odeljak B.3).

Jedan broj neprofitnih medija, kojih u Srbiji nema mnogo, a pogotovo oni koji su članovi Asocijacije online medija, prihvatili su Kodeks novinara Srbije. Nije poznato da neprofitni mediji imaju posebne etičke pravilnike. Pritisaka na neprofitne medije ima mnogo. Pre svega, urednici i novinari iz neprofitnog sektora javno se napadaju u medijima koji su bliski vlastima, dovodi se u pitanje način njihovog finansiranja, posebno u vezi sa stranim i međunarodnim donatorima. Druga vrsta pritisaka su hakerski napadi i obaranje sajtova neprofitnih medija, po pravilu povodom kritičkih tekstova o najistaknutijim pojedincima iz redova vlasti (Odeljak B.4).

Jedan od najvećih problema s kojima se novinari suočavaju jeste autocenzura, a kao glavni razlog navodi se strah, pre svega, od gubitka posla ili strah od pogoršanja odnosa sa redakcijom – strah od sankcija prema mediju u kojem novinar radi. U anketi s novinarima sprovedenoj u okviru ovog istraživanja 41,44% njih reklo je da je cenzura imala nekakav uticaj na njihov rad (izuzetno, znatno, donekle), dok je većina novinara odgovorila da uopšte ne utiče (38,74%) ili da slabo utiče (18,2%). Najviše uticaja novinari osećaju od urednika: čak 76,58% novinara odgovorilo je da oni izuzetno (11,71%), veoma (27,93%) ili delimično (36,94%) utiču na njihov rad. Drugi na skali uticaja su menadžeri medija, a nešto je manji, ali svejedno veliki, uticaj vlasnika medija (Odeljak B.5).

Indikatori C: Bezbednost novinara

Nezavisno udruženje novinara Srbije vodi bazu podataka o napadima na novinare, počevši od 2008. godine. Prema podacima iz baze može se reći da se povećava broj različitih tipova napada na novinare u poslednje tri godine. Novinari su najčešće bili izloženi verbalnim napadima putem usmenih poruka, pisama i društvenih mreža. Odmah iza njih su i pritisci na novinare, koje na razne načine vrše državni i lokalni funkcioneri, političari i drugi moćnici. A ima i fizičkih napada, kao i napada na imovinu. U prethodnih 20 godina u Srbiji su se desila tri ubistva novinara, koja do danas nisu rasvetljena i izvršioc i nalogodavci ubistava nisu pronađeni i osuđeni. Posebno treba izdvojiti napade na internet portale i na sajtove medija koji su učestali poslednjih godina (Odeljak C.1).

U Srbiji nije razvijena posebna politika koja bi podržala zaštitu novinara. Međutim, postoje pokušaji da se uspostavi takva politika, a oni su proizašli iz Akcionog plana za poglavlje 23 "Pravosuđe i osnovna prava" i sastavljanja nacrtu Memoranduma o merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara od strane Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog javnog tužilaštva, Nezavisnog udruženja novinara Srbije i Udruženja novinara Srbije.

Ipak, postoje brojni problemi u pregovorima za potpisivanje tog memoranduma, a to je pre svega tačka 7 Memoranduma u kojoj je bilo predloženo formiranje posebnog tela koje bi se bavilo bezbednošću novinara. Za novinarska udruženja bilo je sporno formiranje tog tela, izbor članova, obaveze tog tela i tražila su dodatna objašnjenja. Problem predstavlja i to što saradnja državnih institucija i novinarskih udruženja nije na zadovoljavajućem nivou (Odeljak C.2, strana 35).

Ne postoje posebni mehanizmi za praćenje i izveštavanje o pretrnjama i nasilju nad novinarima, međutim postoje određeni pomaci. Republički javni tužilac je u decembru 2015. godine doneo Uputstvo o vođenju posebnih evidencija u apelacionim, višim i osnovnim javnim tužilaštvima u odnosu na krivična dela učinjena na štetu lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja. Sva tužilaštva u Srbiji treba da dostavljaju Republičkom javnom tužilaštvu kvartalno izveštaje s podacima sadržanim u posebnim evidencijama. Prema informaciji Republičkog javnog tužilaštva, javna tužilaštva već postupaju po navedenom uputstvu (Odeljak C.2, strane 35 i 36).

Država je prepoznala potrebu da se briga za bezbednost novinara stave na viši nivo, a to pokazuje činjenica da je osnovana Komisija za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistva novinara, kao i činjenica da u Akcionom planu za poglavlje 23 postoji cela jedna oblast koja se bavi slobodom izražavanja i slobodom i pluralizmom medija (3.5), ali propisani rokovi se ne poštuju. Sa druge strane, javni funkcioneri retko daju osuđujuće izjave kada se desi neki napad na novinare (Odeljak C.2, strana 36).

Prema važećim zakonima, mere elektronskog nadzora koje se preduzimaju prema građanima, pa i prema novinarima, kao što su praćenja, prisluškivanja razgovora i presretanje komunikacije trebalo bi da se odvijaju samo uz dozvolu suda u slučaju postojanja neke osnovane sumnje. Za sada ne postoje materijalni dokazi da se taj elektronski nadzor sprovodi ilegalno, ali se izdvaja kao problem to što ne postoje oblici kontrole nad nadležnim organima. Postoje indikacije da su u određenim slučajevima preduzimane mere van zakonskih ovlašćenja i bez dozvole suda. Ovde se može izdvojiti slučaj Mreže za istraživanje kriminala i korupcije (KRIK) i glavnog urednika Stevana Dojčinovića (Odeljak C.2, strana 36).

Generalni utisak je da krivični i građanski pravni sistem Srbije ne reaguje adekvatno da bi otkrio počinioc ili naručioce napada na novinare. Pre svega, postoje tri još nerešena ubistva novinara, veliki broj fizičkih napada na novinare još nije rešen, veoma sporo se sprovodi procedura pravosudnog sistema kada je reč o bezbednosti novinara, a mnogo je neefikasnosti i u postupcima policije i tužilaštva (Odeljak C.3, strana 37).

Osim Komisije za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara, ne postoje druga tela zadužena za istrage, gonjenje i zaštitu novinara. Postoje mišljenja da je ova komisija ušla na teren onoga što treba da radi država i na taj način se državni organi aboliraju. Prema mišljenju eksperata, institucije u Srbiji treba da se podignu na znatno viši nivo kada je zaštita novinara u pitanju (Odeljak C.3, strana 37).

Ne postoje posebne procedure koje se bave zaštitom žena od napada u Srbiji, kao ni za žene novinarku. Veliki problem je to što ima novinara koji su pod policijskom pratnjom. Prema podacima udruženja, četiri novinara je pod višegodišnjom stalnom zaštitom, ali zvanične podatke o broju ne mogu se dobiti zato što bi davanje tih informacija moglo da ugrozi njihovu bezbednost. Prema mišljenju eksperata, to je veliki problem i postavlja se pitanje šta se radi na tome da se te pretnje otklone kako bi se ta zaštita ukinula jer neki novinari po nekoliko godina imaju policijsku zaštitu (Odeljak C.3, strane 37 i 38).

Istrage se ne sprovode brzo, efikasno i nezavisno, a to najbolje pokazuju i tri nerazjašnjena ubistva novinara koja su se desila u prethodnih 20 godina. Drugi problem je što sami sudski postupci veoma dugo traju i ima ih mnogo nezavršenih. Gonjenje učinilaca krivičnih dela ne sprovodi se protiv svih učesnika u napadima. Uglavnom se samo procesuiraju kažnjavanje direktnih učinilaca, a naručiocima dela ostaju neotkriveni. Državne institucije nemaju dovoljno resursa za istrage i nasilje nad novinarima (Odeljak C.3, strana 38).

Stiče se utisak i da nema odgovarajućih obuka u policiji, tužilaštvu, sudstvu i advokaturi. Poslednjih godina bilo je nekoliko skupova na kojima su učestvovali sudije, tužioci, advokati i predstavnici medija, i to je davalo određene rezultate. Takve specijalizovane edukacije predviđene su Akcionim planom za poglavlje 23, međutim, s njihovim sprovođenjem se još nije počelo (Odeljak C.3, strana 38).

Generalne preporuke⁵

Prva i najvažnija preporuka je preduzimanje svih potrebnih mera i mehanizama za sprovođenje medijskih zakona u praksi kako bi se obezbedio viši stepen medijskih sloboda. Pored toga, treba izvršiti izmenu pravne regu-

lative kako bi se onemogućio politički i partijski uticaj na izbor članova Saveta Regulatornog tela za elektronske medije i obezbedio viši stepen nezavisnosti i efikasnosti, i kako bi se obezbedio politički pluralizam.

Potrebna je izmena zakona i podzakonskih akata kod sufinansiranja projekata u oblasti javnog informisanja za ostvarivanje javnog interesa kako bi se unapredio proces projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja i sprečile zloupotrebe i kršenja procedure konkursa. Takođe, potrebno je izmenama i dopunama zakona obezbediti finansijsku nezavisnost javnih medijskih servisa putem takse/pretplate, bez budžetskih subvencija. Potrebno je unaprediti odgovornost i kontrolu raspodele sredstava, obezbediti konkurentnost i veću transparentnost za javno oglašavanje državnih organa i drugih nosilaca javnih vlasti.

Sudska praksa u Srbiji je generalno neujednačena, pa tako i u postupcima po tužbama podnetim protiv novinara u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima. Potrebno je ujednačavanje sudske prakse sa praksom Evropskog suda za ljudska prava i uvođenje obaveznih edukacija sudija, radionica i savetovanja.

Poboljšanje saradnje između državnih institucija i udruženja novinara, pre svega putem nastavka razgovora s Ministarstvom unutrašnjih poslova i Republičkim javnim tužilaštvom o potpisivanju Memoranduma o merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara u skladu sa Akcionim planom za poglavlje 23.

Pored toga, potrebno je unaprediti rad Posebnog tužilaštva za visokotehnološki kriminal u vezi s pretnjama novinarima na društvenim mrežama, kao i da brže i efikasnije postupaju po prijavama, sprovode istrage, pokreću potrebne zakonske postupke i da obaveste javnost o tome u slučajevima obaranja sajtova medija i drugih slučajeva blokiranja Interneta.

Takođe, potrebno je konkretizovati rad Komisije za razmatranje činjenica do kojih je došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara.

⁵ Ove generalne preporuke razvijene su na osnovu razgovora sa predstavnicima Nezavisnog udruženja novinara Srbije. One predstavljaju samo opšte tačke na osnovu kojih će novinarsko udruženje u budućnosti razvijati svoje inicijative i aktivnosti lobiranja za unapređivanje medijskih i novinarskih sloboda i kao takve će se nadograđivati, dopunjavati i konkretizovati.

Pregled indikatora nivo slobode medija i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu

A

Pravna zaštita medija i novinarskih sloboda

A.1 Da li državno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li se efikasno sprovodi u praksi?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je zagarantovano pravo na slobodu izražavanja i informisanja? Da li to pravo obuhvata i pristup Internetu? Da li se ove pravne garancije primenjuju u praksi?	Zagarantovano je, uključujući i pristup Internetu. Zakon o javnom redu i miru R. Srpske sadrži restriktivne odredbe o objavljivanju sadržaja na Internetu (društvenim mrežama i portalima).	Zagarantovano je, uključujući i pristup Internetu. Zakonske garancije se ne sprovode efikasno u praksi.	Zagarantovano je, uključujući i pristup Internetu. Ali, zakoni nisu efikasno sprovedeni u praksi.	Zagarantovano je, uključujući i pristup Internetu. Pravne garancije se slabo sprovode u praksi.	Zagarantovano je, uključujući i pristup Internetu. Pravne garancije se ne sprovode u praksi.
Da li je medijsko zakonodavstvo razvijeno na transparentan i inkluzivan način?	Uopšteno, proces je bio inkluzivan i transparentan. Medijska zajednica je imala priliku da podnese amandmane.	Proces nije bio dovoljno transparentan niti inkluzivan.	Politički sporazum o promenama u medijskim zakonima je obavljen bez konsultacija sa medijskom zajednicom.	Proces nije ni transparentan ni inkluzivan.	Proces nije bio dovoljno transparentan i inkluzivan.
Da li su državni organi pokušali da ograniče pravo pristupa Internetu blokiranjem ili filtriranjem internet sadržaja?	Nema posebnog zakona o Internetu. Ali, novi Zakon o javnom redu i miru R. Srpske sadrži odredbe koje sankcionišu "neprikladno" ponašanje na društvenim mrežama.	Nacrtom medijskog zakona 2013. pokušana je regulacija onlajn medija. Nacrtom zakona u 2015. predložena je zabrana objavljivanja snimaka prisluškivanih telefonskih razgovora.	Takvi slučajevi nisu registrovani.	Ne postoje takvi slučajevi.	Bilo je nekoliko slučajeva (slučaj Feketić, novosti portala Peščanik itd.)

A.1 Da li državno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li se efikasno sprovodi u praksi?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Obavlja li regulatorni organ svoju misiju i funkcije nezavisno i nediskriminatorno?	Regulator se ne smatra dovoljno nezavisnim i efikasnim u vršenju svojih dužnosti. Imenovanje članova Saveta regulatornog tela politički je motivisano.	Regulator je pod jakim partijsko-političkim uticajem. Njegove odluke su pristrasne i selektivne.	Regulator se ne smatra dovoljno nezavisan i efikasan u ispunjavanju svojih dužnosti.	Regulator se ne doživljava kao nezavisan. Imenovanje članova je politički motivisano.	Regulator se ne smatra dovoljno nezavisnim i efikasnim u obavljanju svojih dužnosti.
Postoji li praksa državnog oglašavanja u medijima i da li se zloupotrebljava za politički uticaj na uređivačku politiku?	Ne postoje transparentni i jasni kriterijumi. Raspodela sredstava je selektivna, politički motivisana i netransparentna. Novi zakon je u procesu izrade.	Državno reklamiranje se godinama zloupotrebljavalo kako bi se politički uticalo na medije. Vlada je bila među najvećim oglašivačima do moratorijuma na Vladine kampanje u junu 2015.	Javne ustanove izdvajaju sredstva za medije na selektivan i netransparentan način.	Nekoliko ministarstava izdvaja novac direktno za reklamiranje u onlajn medijima. Neka ministarstva to čine selektivno.	Ne postoje transparentni i jasni kriterijumi. Raspodela sredstava je selektivna i netransparentna.
Da li postoje bilo kakve subvencije za medije ili proizvodnju medijskog sadržaja od javnog interesa i kako se sprovode u praksi?	Ne postoje subvencije za medije. Medijska zajednica je podnela dve inicijative Ministarstvu komunikacija da uspostavi poseban fond za proizvodnju medijskih sadržaja od javnog interesa, ali nisu prihvaćene.	Određena sredstva iz budžeta izdavaju se za nacionalne televizije za novu proizvodnju ali na netransparentan i pristrasan način.	Postoji Fond za podršku komercijalnim radio-emiterima, ali je kritikovan zbog favorizovanja provladinih emitera.	Nema subvencija za medije.	Budžetsko sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog interesa uvedeno od početka 2015. često se zloupotrebljava za politički uticaj, posebno na lokalnom nivou.
Da li postoje mehanizmi finansiranja medija na jezicima nacionalnih manjina?	Takvi mehanizmi ne postoje.	Ne postoje mehanizmi za finansijsku podršku raznolikosti jezika u medijima. MRT je formalno obavezna da proizvodi sadržaj na 7 jezika manjina.	Postoji dobra šema finansijske podrške medijima nacionalnih manjina.	Ne postoje takvi mehanizmi za finansiranje privatnih medija na jezicima nacionalnih manjina. RTK obuhvata sve manjinske jezike (srpski, bosanski, turski i romski). Srpska manjina ima svoj kanal na RTK od juna 2013.	Postoje subvencije za podršku medijima na manjinskim jezicima.
Da li je zagarantovana i efikasno zaštićena autonomija i nezavisnost javnog servisa? Postoji li finansijska nezavisnost i stabilno funkcionisanje? Da li nadzorni organi javnog servisa reprezentuju celo društvo?	Autonomija i nezavisnost su garantovane zakonom, ali se ne sprovode u praksi zbog jakog uticaja političkih stranaka. Okvir finansiranja ne obezbeđuje stabilno funkcionisanje. Nadzorna tela ne predstavljaju društvo u celini.	Autonomija i nezavisnost su garantovane, ali se ne sprovode. Finansijski okvir ne obezbeđuje stabilno funkcionisanje. Savet MRT ne predstavlja društvo u celini.	Autonomija i nezavisnost su normativno garantovane, ali ne i u praksi. Okvir finansiranja je funkcionalan, ali ne obezbeđuje stabilno i nezavisno funkcionisanje. Nadzorni organ ne predstavlja društvo u celini.	Autonomija i nezavisnost su garantovane, ali se ne sprovode. Finansijski okvir ne obezbeđuje stabilno i nezavisno funkcionisanje. Nadzorni organ predstavlja društvo, ali je ispolitizovan.	Autonomija i nezavisnost su zagarantovane. Okvir finansiranja ne obezbeđuje stabilno funkcionisanje. Nadzorni organ ne reprezentuje društvo niti je kontrolisan od strane društva.

A.2 Da li zakonske norme o kleveti “zastrašuju” novinare?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su odredbe zakona o kleveti previše stroge ili zaštitničke u korist državnih funkcionera?	Kleveta je dekriminalizovana. Aktuelni zakon je u skladu sa evropskim zakonodavstvom, ali njegova primena u praksi uglavnom štiti državne službenike.	Kleveta je dekriminalizovana 2012. Zakon o građanskoj odgovornosti postoji, a sudska praksa je uglavnom dobra, uz nekoliko negativnih izuzetaka.	Kleveta je dekriminalizovana. Postojeće odredbe nisu preterano zaštitnički nastrojene prema državnim službenicima.	Kleveta je dekriminalizovana. Postojeće odredbe nisu preterano zaštitničke a državne funkcionere.	Kleveta je dekriminalizovana. Zakonske norme predviđaju neprimereno visoke kazne.
Koliko je tužbi pokrenuto protiv novinara od strane državnih funkcionera u poslednje tri godine?	Veliki broj tužbi podnesen je protiv novinara (od 2003. približno 100 godišnje). U septembru 2016. su postojala 173 aktivna predmeta u sudovima.	Najmanje 10 tužbi protiv novinara od strane državnih službenika /institucija. Manje je slučajeva nego prethodnih godina. U ovom trenutku postoji između 35-40 sudskih postupaka protiv novinara. Godine 2012. bilo ih je 10 puta više.	Ne postoji oficijalna statistika.	U toku je 20 tužbi protiv novinara, od kojih su šest inicirali državni službenici. Dodatnih devet slučajeva odbačeno je 2012. godine od kada je kleveta dekriminalizovana.	Veliki je broj tužbi protiv novinara (413 u 2014. godini, 406 u 2015. godini).
Da li su zakonske odredbe korišćene u cilju “učtkivanja” novinara zbog kritike ili istraživačkog novinarstva?	Slučaj magazina Slobodna Bosna, koji je prestao da objavljuje svoje štampano izdanje u decembru 2015. godine pod pritiskom velikog broja tužbi za klevetu.	Slučaj novinara Kežarovskog, koji je tužen zbog otkrivanja imena “zaštićenog” svedoka. Drugi slučaj je u vezi sa novinarom Božinovskim, optuženim za špijunažu i iznudu, koji je u pritvoru poslednjih 6 meseci.	Takvi slučajevi nisu registrovani.	Nema takvih slučajeva.	Takvi slučajevi nisu registrovani.
Da li se protiv novinara sprovode politički motivisani sudski postupci? Kakve su kazne izrečene?	Sudovi su pod snažnim političkim uticajem. Slični slučajevi različito se tumače u različitim entitetima. Tužbe protiv Federalne televizije (FTV) rešene su u korist predsednika R. Srpske. Kazne nisu visoke (oko 2.500 evra), ali neki mediji imaju između 20 i 50 tužbi.	Sudovi su pod jakim političkim uticajem. Slučaj kritičkog nedeljnika Fokus - sud je nametnuo visoke novčane kazne za urednika i novinara, a osoba koja je tužila je direktor Uprave za bezbednost i kontraobaveštajne službe.	Niži sudovi postupke vode prilično pravedno, dok su viši sudovi kruti. Izrečene kazne nisu visoke.	Nema takvih slučajeva.	Sudovi su pod snažnim političkim uticajem. U slučaju TV Forum (Prijepolje) protiv gradonačelnika koji je pretio novinarima, Apelacioni sud je preinačio prvostepenu osuđujuću presudu i u roku od tri dana nakon podnošenja žalbe oslobodio gradonačelnika.
Uvažavaju li sudovi samoregulatorne mehanizme za medije (ako ih ima)? Da li prihvataju punovažnost objavljenog odgovora, ispravke ili izvinjenja?	Sudovi u BiH poštuju proces medijacije između povrednog lica i javnog glasila, koji sprovodi Vijeće za štampu. Inicirane su izmene zakonskih odredbi o kleveti sa ciljem uključivanja obavezne medijacije pre podnošenja tužbe.	Sud može uzeti u obzir odluke Saveta za medijsku etiku, međutim, ali to nije obavezno.	Sudovi nisu obavezni da uzmu u obzir odluke samoregulatornih tela.	Sudovi ne uzimaju u obzir odluke samoregulatornog tela.	Sudovi uglavnom ne uzimaju u obzir odluke samoregulatornog tela.

A.2 Da li zakonske norme o kleveti “zastrašuju” novinare?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Šta novinari misle o zakonskom regulisanju klevete? Da li su obeshrabreni da istražuju i kritički pišu?	79,7% novinara je reklo da strah od tužbe za klevetu veoma ili izuzetno utiče na njihov rad.	32% novinara je reklo da strah od tužbe za klevetu veoma ili izuzetno utiče na njihov rad.	44% novinara je reklo da strah od tužbe za klevetu veoma ili izuzetno utiče na njihov rad.	44% novinara je reklo da strah od tužbe za klevetu veoma ili izuzetno utiče na njihov rad.	26% novinara je reklo da strah od tužbe za klevetu veoma ili izuzetno utiče na njihov rad.

A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima pre i za vreme izborne kampanje?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je politički pluralizam u medijima regulisan zakonom o medijima (u vanizbornom periodu)?	Postoje samo opšta načela za emitere da prikazuju različite političke stavove i izvore informacija.	Postoje opšta načela za emitere koja ih obavezuju da prikazuju različite političke stavove.	Postoje samo opšta načela koja obavezuju emitere da prikazuju različite političke stavove.	Postoje samo opšta načela za emitere da prikazuju različite političke stavove.	Politički pluralizam je definisan kao opšti princip za sve emitere.
Da li je regulatorno telo dužno da prati i štiti politički pluralizam?	Regulatorno telo je dužno da prati i štiti politički pluralizam samo tokom izbornog perioda.	Regulatorno telo je dužno da prati i štiti politički pluralizam samo u izbornom periodu.	Ta obaveza nije u nadležnosti regulatora.	Regulatorno telo je dužno da prati i štiti politički pluralizam samo u toku izbornog perioda.	Regulatorno telo je dužno da nadzire rad emitera i preduzima mere u periodu izborne kampanje.
Koje su zakonske obaveze medija u toku izborne kampanje?	Zakonom o izborima u BiH (Poglavlje 16.) i aktima javnog servisa regulisan je pravičan i jednak pristup svim političkim partijama, objektivno, pravedno i ujednačeno izveštavanje.	Izbornim zakonom i podzakonskim propisima utvrđena je obaveza emitera o pravičnom i jednakom pristupu svim političkim partijama, kao i objektivno, pravedno i ujednačeno izveštavanje.	Izbornim zakonom i Zakonom o javnom servisu utvrđena je obaveza emitera da obezbede pravičan i ravnopravan pristup svim političkim partijama, objektivno, pravedno i ujednačeno izveštavanje.	Izbornim zakonom i propisima Nezavisne komisije za medije regulisan je jednak i pravičan pristup svim političkim partijama, kao i objektivno, pravedno i ujednačeno izveštavanje.	Zakonom o elektronskim medijima i Pravilnikom o medijskom pokrivanju utvrđena je obaveza emitera da obezbede pravičan i ravnopravan pristup svim političkim partijama, i da objektivno, pravedno i ujednačeno izveštavaju.
Da li političke partije i kandidati imaju fer i ravnopravan pristup medijima u vanizbornom periodu i tokom predizborne kampanje?	Političke stranke nemaju fer i ravnopravan pristup ni u vanizbornom ni u izbornom periodu.	Političke stranke nemaju fer i ravnopravan pristup ni u vanizbornom ni u izbornom periodu.	Političke stranke nemaju fer i ravnopravan pristup ni u vanizbornom ni u izbornom periodu.	Političke partije obično dobijaju fer i ravnopravan pristup tokom izborne kampanje.	Političke stranke nemaju fer i ravnopravan pristup ni u vanizbornom ni u izbornom periodu.

A.4 Da li je sloboda rada novinara i udruženja garantovana i primenjivana?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Moraju li novinari moraju da budu licencirani od države?	Novinarima ne treba dozvola od bilo kakvih državnih organa. Postojao je samo jedan pokušaj da se uvede dozvola za novinare u 2005. godini, ali je osuđen i nije prihvaćen.	Novinarima ne treba dozvola od bilo kojeg državnog organa, ali Zakon o medijima sadrži restriktivne definicije “novinara”. Postoje predlozi koji dolaze od provladinih “novinara” da se uvedu “dozvole” za novinare.	Novinarima ne treba dozvola od državnih organa. Postoje predlozi da se uvedu “dozvole” za novinare, sa “opravdanjem” da će povećati profesionalnost.	Novinarima ne treba dozvola bilo kog državnog organa.	Novinarima ne treba dozvola od bilo kakvih državnih organa. Propao je pokušaj da se uvedu posebne licence za novinare.

A.4 Da li je sloboda rada novinara i udruženja garantovana i primenjivana?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je novinarima onemogućavano da izveštavaju sa određenih mesta ili događaja?	Registровано je nekoliko slučajeva: Odluka vlasti RS da se zabrani pristup novinarima iz BHT (2010) i FTV (2012) javnim događajima; Ljiljani Kovačević je odbijeno pravo na pristup Palati predsednika RS, Novinska agencija Beta, od 2012. godine do danas i na BH TV tokom 2015. godine. 26% novinara prijavilo je im nije bilo dozvoljeno da izveštavaju sa nekog događaja jer nisu imali akreditaciju.	Glavna povreda odigrala se 24.12.2012., kada je služba bezbednosti proterala novinare sprečivši ih da izveštavaju o svrgavanju opozicije u parlamentu. Takođe, novinarima nije bilo dozvoljeno da izveštavaju sa nekih sudskih rasprava.	43% ispitanih novinara prijavilo je da im nije dozvoljeno da izveštavaju sa nekih događaja.	Nedavna povreda je slučaj Saranda Ramaj (Koha ditore). 61% ispitanih novinara prijavilo je da im nije dozvoljeno da izveštavaju sa nekog događaja.	42% ispitanih novinara prijavilo je da im nije bilo dozvoljeno da izveštavaju sa nekih događaja.
Da li su i kako novinari organizovani u strukovna udruženja? Postoje li pritisci na udruženja ili pojedine članove udruženja?	Pet registrovanih udruženja. BH Novinari aktivno rade. Bilo je nekoliko slučajeva političkog pritiska i verbalnih napada na BHN; BHN veb sajt je hakovan nekoliko puta; Vijeće za štampu je u više navrata bilo pod političkim i drugim pritiscima; u 2014. godini njihova kancelarija bila je obijena i oštećena; njihov sajt je pod stalnim napadima hakera i bio je potpuno uništen 3. maja 2014. (Svetski dan slobode medija)	ZNM je najstarije (od 1946. godine) i najveće udruženje, član IFJ. Postoji još jedna asocijacija (MAN), aktivirana 2013. godine, koja je bliska Vladi. Članovi ZNM do sada su bili predmet brojnih pritisaka. Osim toga, u 2010. godini uz pomoć ZNM osnovan je SSNM (novinarski sindikat), koji se bavi socijalnim i radnim pravima novinara. ZNM je 2013. pomogao u osnivanju Saveta za medijsku etiku, koji je akter u zaštiti profesionalnih standarda.	Postoje dva novinarska udruženja, ali 80% novinara nije učlanjeno ni u jedno udruženje. Medijski savet za samoregulaciju okuplja veliki broj medija, ali ne i najveće medijske kuće koje se smatraju za protivnike vlasti. Ovi mediji imaju svoje ombudsmene. Nije bilo slučajeva pritisaka na udruženja.	Glavno udruženje je Udruženje novinara Kosova (AGK). Nema dokaza o pritiscima. Tu je i Savet za štampu, kao samoregulatorno telo, da reguliše štampane i onlajnmedije.	Dva glavna udruženja su: Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) i Udruženje novinara Srbije (UNS). Postoji regionalno udruženje novinara, uglavnom novinara zaposlenih u državnim medijima, i Nezavisno društvo novinara Vojvodine. Tu je i Savet za štampu, kao samoregulatorno telo. Postoje mnogi pritisci preko udruženja novinara.
Da li su novinari slobodni da se sindikalno organizuju? Postoje li pritisci na lidere i druge članove sindikata?	Postoje sindikati na entitetskom nivou, u Brčko distriktu i u javnom servisu. Postoji najmanje sedam sindikata koji su zvanično registrovani u BiH: Nezavisni sindikat javnog servisa, Sindikat RTV Goražde i Sindikat RTV Una. Neki od njih izveštavaju o političkim pritiscima i pritiscima iz uprave medija.	Postoji Nezavisni sindikat novinara i medijskih radnika. Lider sindikata je otpušten sa posla zbog aktivnosti u toj organizaciji.	Postoji nekoliko sindikata. Liderka Sindikata medija Crne Gore otpuštena je s posla, ali je kasnije vraćena odlukom suda.	Ne postoji novinarska sindikalna centrala Kosova.	Postoje tri centrale novinarskih sindikata: Sindikat medija Nezavisnost, Samostalni sindikat informativne delatnosti i Sindikat novinara Srbije. Svi su slabi i uglavnom pod pritiskom vlasnika medija. Retke su sindikalne organizacije u medijskim kućama (RTS, Politika, Večernje novosti...).

A.4 Da li je sloboda rada novinara i udruženja garantovana i primenjivana?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su novinari slobodni da postanu članovi sindikata? Koliko novinara je u članstvu sindikata?	BHN izveštava o ograničenjima za novinare i medijske profesionalce na sindikalno organizovanje. Postoji procena da je samo 16% medija uspostavilo sindikalne grane. Ne postoji procena o članstvu.	Postoji sindikat u javnom servisu. Gotovo da nema sindikata u privatnim medijima. Ne postoje pouzdani podaci o članstvu, jer se "kriju" zbog straha od pritisaka.	Približno dve trećine novinara nisu članovi sindikata. Većina članova su iz javnog servisa, dok je manji broj iz privatnih medija.	Postoji sindikat samo u okviru javnog servisa, koji je organizovao proteste protiv uprave javnog servisa. Njihovi lideri su bili pod pritiskom.	Većina novinara oseća se slobodno da postanu članovi, ali nisu zainteresovani jer su sindikati slabi. 78% ispitanika potvrdilo je da nisu članovi.

A.5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Kako je zakonom garantovana tajnost novinarskih izvora?	Garantovano je Ustavom i u nekoliko pravnih akata iako neka pitanja nisu jasno definisana.	Garantovano je Ustavom i u nekoliko pravnih akata.	Garantovano je Ustavom i zakonom o medijima. Neke odredbe nisu dovoljno jasne.	Garantovano je Zakonom o zaštiti novinarskih izvora.	Garantovana je Ustavom, Zakonom o javnom informisanju i medijima i u nekoliko pravnih akata.
Poštuje li se tajnost novinarskih izvora? Da li je novinarima naređivano da otkriju svoje izvore i da li je to opravdano javnim interesom?	Generalno se poštuje, ali bilo je spornih slučajeva: (1) informativni portal Klik iz Sarajeva, čija je oprema oduzeta od strane policije u decembru 2014. godine; (2) slučaj Željko Raljić, novinar iz Banjaluke, kome je policija pretila konfiskovanjem celokupne opreme.	Generalno se poštuje ali slučaj Kežarovski je pokazao da je novinare moguće uhapsiti na osnovu drugih zakonskih odredbi.	Zabeleženo je nekoliko slučajeva otvorenih pritisaka na novinare da otkriju svoje izvore.	Nekoliko slučajeva pokazuje da se tajnost izvora ne poštuje (npr Indeks-onlajn i Blic).	Generalno se poštuje. Registrovani su retki sporni slučajevi (slučaj portala Teleprompter).
Da li je bilo sankcija protiv novinara koji su odbili da otkriju identitet izvora?	Nije bilo takvih slučajeva.	Novinar Kežarovski je osuđen na 4,5 godina zatvora. Kazna je kasnije smanjena na 2,5 godina.	Nije bilo takvih slučajeva.	Nije bilo takvih slučajeva.	Takvi slučajevi do sada nisu beleženi.
Da li novinari slobodno komuniciraju sa izvorima informacija?	49% ispitanih novinara izjavilo je da redovno ili veoma često ima kontakte sa svojim izvorima.	36% ispitanih novinara izjavilo je da redovno ili veoma često ima kontakte sa svojim izvorima.	67% ispitanih novinara izjavilo je da redovno ili veoma često ima kontakte sa svojim izvorima.	50% ispitanih novinara izjavilo je da redovno ili veoma često ima kontakte sa svojim izvorima.	64% ispitanih novinara izjavilo je da redovno ili veoma često ima kontakte sa svojim izvorima.

A.6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Postoje li pravne garancije slobodnog pristupa zvaničnim dokumentima i informacijama relevantnim za novinare?	Pristup je zagarantovan. Ne postoje posebne odredbe relevantne za novinare. Sudovi u BiH i druge pravne institucije imaju poseban postupak za dobijanje informacija od njih, kao i za izveštavanje iz ove institucije.	Pristup je zagarantovan. Nema posebne odredbe relevantne za novinare. Implementacija je slaba.	Pristup je zagarantovan. Nema posebne odredbe relevantne za novinare.	Pristup je zagarantovan. Nema posebne odredbe relevantne za novinare. Implementacija je slaba.	Pristup je zagarantovan posebnim zakonom. Postoji Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti kao samostalan državni organ.

A.6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koriste li novinari pravo slobodnog pristupa informacijama? Poštuju li vlasti obaveze o slobodnom pristupu informacijama? Koliko je novinara prijavilo odbijanje zvaničnih izvora da daju informacije?	Novinari u BiH koriste zakonske odredbe, ali se žale da postupci veoma dugo traju i rokovi nisu pogodni za njih. 27% ispitanih novinara koji su podneli zahteve je odbijeno.	Novinari nisu dobro upućeni u pravila i retko ih koriste. Oni koji su tražili pristup često su odbijani.	Novinari retko koriste ove odredbe. 37% ispitanih novinara koji su podneli zahteve su odbijeni.	78% ispitanih novinara navelo je da su institucije odbile da im daju tražena dokumenata.	Novinari u Srbiji koriste pravo na pristup informacijama. 42% ispitanih novinara navodi da su institucije odbile zahteve za informacijama.
Da li su sudovi transparentni? Imaju li mediji pristup pravnim postupcima bez diskriminacije i nepotrebnih ograničenja?	74,4% novinara navodi da sudovi pokazuju malu (19,3%), u velikoj meri (26,1%) ili kompletnu (29%) transparentnost.	48% novinara navodi da sudovi pokazuju malu (24%) ili nikakvu transparentnost (24%), dok 25% misli da pružaju određeni nivo transparentnosti.	44,5% novinara navodi da sudovi pokazuju određeni nivo (29,6%), visoki nivo (9,3%) ili potpunu (5,6%) transparentnost.	48,1% novinara navodi da sudovi pokazuju određeni nivo transparentnosti, 37% da su sudovi malo transparentni i 7,4% da uopšte nisu transparentni.	37,8% novinara navodi da su sudovi malo a 21,6% da uopšte nisu transparentni, dok 24,3% smatra da pokazuju određeni nivo transparentnosti.
Da li je javni pristup skupštinskim zasedanjima obezbeđen? Postoje li ograničenja za novinare koji izveštavaju o radu Skupštine?	77,8% novinara navodi da Skupština pokazuje neku (10%), veliku (73%) ili potpunu (29%) transparentnost.	31% novinara navodi da Skupština pokazuje malu (25%) ili nikakvu transparentnost (6%), a 31% misli da pokazuje određeni nivo transparentnosti.	72,2% novinara navodi da Skupština pokazuje neku (25,9%), veliku (31,5%) ili kompletnu (14,8%) transparentnost.	44,4% novinara navodi da Skupština pokazuje određeni nivo transparentnosti, 22,2% da je Skupština u velikoj meri transparentna i 7,4% da pokazuje kompletnu transparentnost.	64,8% novinara navodi da Skupština pokazuje neku (7,2%), veliku (14,4%), ili potpunu (43,2%) transparentnost
Koliko su otvoreni Vlada i nadležna ministarstva?	61% novinara izjavilo je da Vlada pokazuje malu (29%) ili nikakvu (32%) transparentnost.	46% novinara izjavilo je da Vlada pokazuje malu (25%) ili nikakvu (21%), a 21% misli da pokazuje određeni nivo transparentnosti.	50% novinara izjavilo je da Vlada pokazuje određeni nivo transparentnosti, a samo 16,7% misli da pokazuje malo ili nimalo transparentnosti.	48% novinara izjavilo je da Vlada pokazuje malu (37%) ili nikakvu (11%), a 40% izjavilo je da pokazuje određeni nivo transparentnosti.	59,4% novinara navelo je da Vlada pokazuje malu (37,7%) ili nikakvu transparentnost (21,7%). 24,3% smatra da pokazuje određeni nivo transparentnosti.

B

Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

B.1 Da li se zloupotrebljava ekonomski položaj novinara da bi se ograničila njihova sloboda?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliko je novinara potpisalo ugovore o radu? Imaju li oni adekvatnu socijalnu zaštitu? Kolike su plate novinara i da li se redovno isplaćuju?	Postoje procene da između 35-40% novinara nisu potpisali ugovor o radu, niti imaju socijalno i zdravstveno osiguranje. Oni s važećim ugovorima nisu dovoljno zaštićeni. Situacija je najgora u privatnim medijima. Plate u lokalnim medijima su od 200 do 500 evra, u javnom servisu prosečna plata je 700 evra a u nekim privatnim medijima (uključujući i međunarodne medije) plata dostiže 900 evra.	Nema preciznih podataka o broju zaposlenih novinara sa potpisanim ugovorom o radu. Neke studije pokazuju da približno polovina novinara ima ugovor o radu s plaćenim socijalnim i zdravstvenim osiguranjem. 58% ispitanih novinara zaradi do 360 evra.	Oko 800 novinara je u radnom odnosu, pola njih u javnom servisu. Ne postoje tačni podaci o broju novinara sa potpisanim ugovorom o radu. Prosečna plata novinara je 470 evra. Približno polovina novinara redovno prima platu.	Nema preciznih podataka, ali poznato je da mnogi novinari nemaju ugovore o radu. Polovina novinara u istraživanju izjavila je da se njihove plate kreću od 200 do 500 evra. Kašnjenja su do nekoliko meseci. Plate se ne isplaćuju u punom iznosu.	Nema preciznih podataka o broju zaposlenih novinara sa potpisanim ugovorom o radu. Vrlo često se radnička prava novinara ne poštuju. Prosečna plata novinara je približno 400 evra. Plate se ne isplaćuju redovno.

B.1 Da li se zloupotrebljava ekonomski položaj novinara da bi se ograničila njihova sloboda?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Kakvi su uslovi za rad novinara? Koji su najveći problemi sa kojima se suočavaju na radnom mestu? Ocenjuju li svoju poziciju bolje ili lošije u odnosu na prethodni period?	Nesiguran posao. Poslodavci mogu raskinuti ugovor u bilo koje vreme i novinari nemaju nikakvu pravnu zaštitu. Većina novinara izjavila je da je njihova ekonomska i socijalna situacija gora nego 2-3 godine ranije. U istraživanju je 74% novinara izjavilo da je njihov ekonomski položaj mnogo opao.	Nesiguran posao. 77% ispitanih novinara u 2014. smatra njihov trenutni novinarski angažman nesigurnim. 80% smatra da se njihov ekonomski položaj pogoršava.	Nesiguran posao. Mnogi novinari u privatnim medijima rade prekovremeno, pokrivaju različite oblasti. 54% ispitanih novinara smatra da se njihov ekonomski položaj pogoršava.	Nesiguran posao. Novinari rade prekovremeno ili za vreme praznika, bez naknade. Polovina ispitanih novinara smatra da se njihov ekonomski položaj pogoršava.	Nesiguran posao. Novinari su prisiljeni da rade na drugim zadacima i da se angažuju u marketingu. 76% anketiranih novinara reklo je da je njihov ekonomski položaj mnogo opao u odnosu na prethodne godine.

B.2 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti od vlasnika medija i upravnih organa?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su redakcije u medijima odvojene i nezavisne od menadžmenta i marketinga?	Redakcija u privatnim medijima nije odvojena i nezavisna.	Samo najveći mediji imaju odvojene redakcije, ali su pod uticajem ekonomskih i političkih interesa.	Većina privatnih medija nema unutrašnju strukturu i redakcije se ne odvajaju od menadžera i marketinga.	Veći mediji drže redakcije odvojeno, ali su i dalje pod uticajem menadžera i vlasnika.	Većina privatnih medija nema unutrašnju strukturu i redakcije se ne odvajaju od menadžera i marketinga. Mnogi nemaju ni zakonske akte.
Imaju li privatni mediji pravila o uređivačkoj nezavisnosti od vlasnika i upravnih organa? Poštuju li se takva pravila?	Interna pravila redakcije postoje u nekim medijima, ali nisu efikasna. Ne postoje odredbe koje garantuju nezavisnost novinara i njihovo pravo da odbiju posao koji nije u skladu sa profesionalnim standardima i etikom.	Vrlo mali broj medija ima takva pravila. Čak i tamo gde postoje, ona se uglavnom ne poštuju.	Vrlo mali broj medija ima takva pravila. Čak i tamo gde postoje, ona se uglavnom ne poštuju.	Vrlo mali broj medija ima takva pravila.	Nije poznato da je bilo koji od privatnih medija usvojio interna pravila o uređivačkoj politici.
Da li redakcije privatnih medija imaju interne etičke kodekse usklađene sa strukovnim etičkim kodeksom?	Većina privatnih medija nema interni etički kodeks, ali se pridržavaju opšteg strukovnog etičkog kodeksa.	Privatni mediji nemaju interni etički kodeks. Oni se pridržavaju opšteg strukovnog etičkog kodeksa.	Privatni mediji nisu usvojili interni etički kodeks. Oni se pridržavaju opšteg strukovnog etičkog kodeksa.	Većina privatnih medija pridržava se Etičkog kodeksa Saveta za štampu.	Većina privatnih medija nema interni etički kodeks, ali se pridržavaju Kodeksa novinara Srbije.
Kojim su oblicima pritisaka vlasnika i menadžera najčešće izložene redakcije ili pojedinačni novinari?	Vlasnici ili programski direktori su ključni filteri u odlučivanju da li da objave ili ne objave određenu informaciju. Direktni oblici pritisaka: veoma niske plate, pretnja gubitkom posla, mobing, čest prekovremeni rad, "naručeni članci" itd.	Direktni oblici pritisaka: pretnje gubitkom posla, fizičke pretnje, čak i pretnja gubitkom posla rodbini u javnoj administraciji.	Vlasnici ne prihvataju kritičko izveštavanje o moćnim biznismenima. Postoji autocenzura među novinarima.	Nedostatak ugovora o radu dovodi do autocenzure. Zaostale zarade takođe su oblik indirektnog pritiska na novinare.	Novinari su u stalnom strahu da će biti otpušteni. Mobing je veoma česta pojava. Vlasnici traže od novinara da rade na određenim temama, a da neke teme izbegavaju.

B.3 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u javnom servisu?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li javni servis ima kodeks novinara i uređivačke nezavisnosti? Rade li novinari u skladu sa kodeksom?	Svi javni emiteri usvojili su Urednička načela, ali se retko poštuju u praksi. Novinari u javnim servisima rade pod svakodnevnim pritiscima.	Generalni Kodeks ponašanja nije usvojen iako je javni servis u obavezi da ima statut. Etički kodeks za izborni period usvojen je 2016. godine, uz podršku britanskih stručnjaka i lokalnih aktera.	Javni servis ima etički kodeks, ali ne za sve zaposlene. Novinari se ne pominju. Ne postoji kodeks ponašanja novinara. Nedostatak uređivačke nezavisnosti javnog servisa je razlog za brigu.	Javni servis ima kodeks ponašanja ali se slabo sprovodi u praksi.	RTS i RTV nemaju svoje posebne kodekse o etičkim principima izveštavanja već samo opšti kodeks za sve zaposlene.
Imaju li organi javnog servisa interna pravila o nezavisnosti redakcije od upravnih organa?	Javni emiteri su usvojili procedure interne organizacije, ali redakcije nisu nezavisne od menadžmenta upravnih organa.	Javni servis ima internu organizaciju, ali redakcije nisu nezavisne od upravnih organa.	Javni servis ima formalnu organizaciju, ali redakcije nisu nezavisne od organa upravljanja.	Javni servis ima formalnu organizaciju, ali redakcije nisu nezavisne od organa upravljanja.	Oba javna servisa imaju formalna pravila koja odvajaju redakcije od menadžmenta, ali se ona ne poštuju u praksi.
Koji su najčešći oblici pritiska vlade na redakcije ili pojedinačne novinare u javnom servisu?	Postoje indirektni oblici pritiska preko uprave i Komiteta za upravljanje. Takođe, postoje direktni pritisci poslanika Predsedništva BiH, Parlamentarne skupštine BiH, predsednika RS, premijera u oba entiteta i iz raznih ministarstava.	Vladini zvaničnici utiču na upravu javnog servisa (Programski savet MRT).	Vladini zvaničnici utiču na upravu javnog servisa. Nedavno su promenjeni vodeći urednici javnog servisa i situacija je delimično poboljšana.	Vladini zvaničnici utiču na upravu javnog servisa.	Postoje indirektni oblici pritiska (preko uprave), ali i direktni pritisci (čak i od premijera).
Koji slučaj najbolje ilustruje pritisak vlade na redakciju ili pojedinačnog novinara?	U junu 2016. Parlament BiH nije doneo odluku o okviru finansiranja za tri javna emitera u BiH. Predsednik RS Dodik verbalno je napao dopisnika FTV iz Banjaluke.	Objavljeni telefonski snimci prisluškivanja razotkrili su vladine zvaničnike koji su pretili novinarima javnog servisa u slučaju da ne izveštavaju po "željenim" linijama.	Slučaj novinara Mirka Boškovića, koji ne dobija radne zadatke nakon što je 2015. objavio niz istraživačkih TV priča o kriminalu i korupciji, u koju je uključen jedan predsednik opštine.	U aprilu 2015. godine 60 novinara i urednika napisalo je otvoreno pismo kritikujući upravu i generalnog direktora za smetnju, cenzuru i loše upravljanje.	U 2015. Srpska napredna stranka javno je napala javni servis zbog emitovanja intervjua sa urednikom dnevnog lista Danas, u kojem je kritikovao premijera.

B.4 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u neprofitnom sektoru?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Imaju li neprofitni mediji interni kodeks novinara i uređivačke nezavisnosti? Rade li novinari u skladu sa ovim kodeksom?	Postoje tri neprofitne radio-stanice u BiH. Postoje i onlajn mediji koji su podržani od strane međunarodnih donatora. Oni koriste Kodeks novinara BiH.	Postoje samo tri neprofitne radio stanice čije su ciljne grupe studenti. Postoji nekoliko onlajn vesti, koje se vode kao neprofitni mediji. Profesionalni novinari su zaposleni u informativnim portalima i rade u skladu sa opštim etičkim kodeksom.	Neprofitni mediji nisu razvijeni. Postoji jedna radio-stanica. Ne zapošljava profesionalne novinare.	Vrlo malo neprofitnih medija postoji na Kosovu. Rade u skladu sa opštim načelima etičkog kodeksa Nezavisne komisije za medije (za emitere) i Saveta za štampu (štampa i onlajn mediji).	Vrlo malo neprofitnih medija postoji u Srbiji. Oni nemaju interne etičke akte već se pridržavaju Kodeksa novinara Srbije.

B.4 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u neprofitnom sektoru?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koji su najčešći oblici pritiska na neprofitne medije?	Ponekad ih nazivaju "stranim plaćenicima" jer se finansiraju iz donacija. Ostali mediji odbijaju da objave njihove istraživačke priče.	Postoje oblici pritiska na novinare koji rade u informativnim portalima i koji su kritični prema vladi.	Ne postoje takvi slučajevi.	Ponekad ih nazivaju "stranim plaćenicima" zato što dobijaju sredstva od stranih donatora.	Javno su napadani od strane provladinih medija da su "strani plaćenici" zato što dobijaju sredstva od stranih donatora. Neke kritički orijentisane informativne portale napadali su hakeri.
Koji slučajevi najbolje ilustruju pritisak na neprofitne medije?	Brutalni verbalni napadi, govor mržnje, uznemiravanje i diskriminacija novinarki CIN (jul 2016). Uskraćivanje informacija, verbalne pretnje novinarima informativnog portala Žurnal zbog objavljivanja dokaza o imovini nekih političara (2014. i jula 2016).	Ne postoje takvi slučajevi.	Nisu registrovani takvi slučajevi.	Slučaj Balkanske istraživačke mreže (BIRN), koja je napadana prljavom kampanjom lista Infopress.	Slučaj Mreže za istragu kriminala i korupcije (KRIK).

B.5 Koliko slobode imaju novinari u procesu proizvodnje vesti?

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliko slobode imaju novinari u izboru vesti i pri odlučivanju o aspektima priče koje treba naglasiti?	54% ispitanih novinara izjavilo je da imaju veliku (29%) ili kompletnu (25%) slobodu u izboru priča. 59% je izjavilo da imaju slobodu da odluče koji aspekt priče treba naglasiti.	57% ispitanih novinara izjavilo je da imaju veliku (36%) ili kompletnu (21%) slobodu u odabiru priče. Čak je i više novinara (71%) reklo da su slobodni da odluče koji aspekt priče treba naglasiti.	57% ispitanih novinara izjavilo je da imaju veliku (35%) ili potpunu (22%) slobodu u odabiru priče. 61,5% novinara izjavilo je da imaju veliku (31,5%) ili kompletnu (30%) slobodu u odlučivanju o tome koji aspekt priče treba naglasiti.	62% ispitanih novinara izjavilo je da ima veliku (28%) ili kompletnu (32%) slobodu u odabiru priče. 52% je izjavilo da imaju slobodu da odluče koji aspekt priče treba naglasiti.	58% ispitanih novinara izjavilo je da ima veliku (30%) ili kompletnu (28%) slobodu u izboru priča. 62% je izjavilo da imaju slobodu da odluče koji aspekt priče treba naglasiti.
Koliko često novinari učestvuju u koordinaciji uređivačke i redakcijske prakse (prisustvuju kolegijumima ili učestvuju u raspoređivanju novinara)?	64% ispitanih novinara prisustvuje uvek ili vrlo često kolegijumu.	48% ispitanih novinara uvek ili vrlo često prisustvuje kolegijumu.	73% ispitanih novinara uvek ili vrlo često prisustvuje kolegijumu.	86% ispitanih novinara uvek ili vrlo često prisustvuje kolegijumu.	62% ispitanih novinara uvek ili vrlo često prisustvuje kolegijumu.
Kako novinari ocenjuju nivo različitih izvora uticaja: urednika, menadžera, vlasnika, političkih aktera, države?	Urednici su najuticajnije u radu novinara (77%), zatim vlasnici (45%), zatim menadžeri (39%), a vladini zvaničnici (24%).	Urednici su najuticajnije u radu novinara (53%), zatim vladini zvaničnici (46%), menadžera (40%) i vlasnici (39%).	Urednici su najuticajnije u radu novinara (83%), zatim menadžeri (63%), vlasnici (56%) i zvaničnici vlade (28%).	Urednici su najuticajnije u radu novinara (50%), zatim menadžeri (30%), interesne grupe (16%), vlada (10%) i političari (8%).	Urednici su najuticajnije u radu novinara (76%), zatim menadžeri (49%), vlasnici (42%) i vlada (26%).
Koliko se novinara izjašnjava o cenzuri? Koliko je novinara podleglo samocenzuri iz straha od gubitka posla ili zbog drugih rizika?	51% ispitanih novinara navodi da cenzura utiče na njihov rad.	55% ispitanih novinara navodi da cenzura utiče na njihov rad.	55% ispitanih novinara navodi da cenzura utiče na njihov rad.	30% ispitanih novinara navodi da cenzura u nekoj meri utiče na njihov rad.	41% ispitanih novinara navodi da cenzura utiče na njihov rad, iako je samocenzura najveći problem.

C.1 Statistika bezbednosti i nekažnjivosti (tri godine unazad, za ubistva 15-20 godina unazad)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Broj i vrste pretnji smrću novinarima i drugih vrsti pretnji.	Od 2013. do septembra 2016: 65 verbalnih pretnji i pritisaka; 21 fizički napad; 7 pretnji smrću; 15 mobinga / diskriminacije; 35 drugih slučajeva.	Na osnovu popisa ZNM-a iz 02.06.2011 do danas, ima 35 slučajeva nasilja prema novinarima (pretnja njihovim životima, fizičkog nasilja, uništavanja privatne imovine, pritvora itd.)	Od 2013. do juna 2016. godine bilo je 8 verbalnih pretnji.	Od 2013. do avgusta 2016. Kosovska policija je registrovala 62 slučaja prijavljena od kosovskih novinara.	Od 2013. do juna 2016. bilo je 69 verbalnih pretnji i 32 pritiska.
Broj stvarnih napada. Koliko novinara je napadnuto?	Od januara do septembra 2016. bilo je najmanje 7 fizičkih napada.	Ukupno je registrovano 35 slučajeva.	Od 2013. do juna 2016. bio je 1 fizički napad i 7 napada na imovinu.	Od 2013. do avgusta 2016. bilo je 12 fizičkih napada i 13 napada na imovinu.	Od 2013. do juna 2016. bilo je 33 fizička napada i 9 napada na imovinu.
Broj ubistava. Koliko je novinara ubijeno u poslednjih 15-20 godina?	Od 1992. do 1995. godine 38 novinara i medijskih profesionalaca je ubijeno (38 građana BiH i sedam stranaca). Nakon rata u BiH izvršen je atentat na Željka Kopanju, vlasnika Nezavisnih novina iz Banjaluke.	Zvanično ne postoje takvi slučajevi u poslednjih nekoliko godina.	Jedno ubistvo 2004.	Tri ubistva: 2000, 2001. i 2005.	Tri ubistva: 1994, 1999. i 2001.

C.1 Statistika bezbednosti i nekažnjivosti (tri godine unazad, za ubistva 15-20 godina unazad)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Broj i vrste pretnji i napada na medijske institucije, organizacije, medije i novinarska udruženja.	Od 2013. bilo je 217 napada na medije, medijske institucije, sindikate, udruženja novinara i Vijeća za štampu BiH.	ZNM, sindikat, Savet za medijsku etiku i druge organizacije koje su kritične prema Vladi često su predmet napada. Ovo je navedeno u izveštajima Evropske komisije.	Od 2013. bilo je 4 napada na medije. Nema podataka o napadima na druge organizacije.	Od 2014. odigrala su se dva napada. U 2015. godini pucano je na zgradu KOSSEV portala na severu Kosova. RTK je 2016. napadnut ručnom bombom.	Od 2014. bilo je 275 napada na informativne portale i bilo je i pritisaka na njihove novinare i urednike.

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara? (3 godine unazad)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su državne institucije razvile posebnu politiku za podršku i zaštitu novinara u štampanim i onlajn medijima? Ako jesu, da li je primena takvih politika podržana stručno i odgovarajućim resursima?	Ministarstvo za ljudska prava je usvojilo Akcioni plan za zaštitu ljudskih prava, jedno poglavlje se fokusira na zaštitu slobode medija i prava novinara, naročito u slučajevima napada i pritisaka. Ministarstvo pravde je pripremilo Nacrt amandmana na Krivični zakon za zaštitu novinara koji su žrtve napada.	U Makedoniji postoji trend nekažnjavanja kada su u pitanju prava novinara. Državni organi nisu razvili mere za zaštitu novinara.	Ne postoji razvijena praksa.	Ne postoji razvijena praksa.	Ne postoji razvijena praksa. Bilo je pokušaja: Nacrt Memoranduma o merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara.
Postoje li mehanizmi (institucije, programi i budžeti) za praćenje i izveštavanje o pretnjama, uznemiravanju i nasilju nad novinarima? Ko prati i vodi evidenciju o napadima i pretnjama? Objavljuju li državne institucije ažurirane podatke o napadima na novinare i nekažnjivosti? Koje mere i ko preduzima povodom incidenata?	Ne postoje takvi mehanizmi. Besplatna pomoć medijskim radnicima (Linija za pomoć novinarima) je jedinstvena služba za pružanje besplatne pravne i stručne pomoći medijima i novinarima. Linija za pomoć novinarima deli svoje podatke i pregled predmeta sa svim državnim institucijama, medijima, medijskim i međunarodnim organizacijama.	Ne postoje takvi mehanizmi. Nema disciplinskih mera, za koje ZNM zna, koje su preduzete protiv bilo koga od počilaca. Političari retko kada osuđuju napade na novinare.	Ne postoje takvi mehanizmi. Državno javno tužilaštvo i Uprava policije vodi evidenciju. Podaci o broju napada su objavljeni.	Ne postoje takvi mehanizmi. U poslednjih nekoliko godina kosovska policija je počela da vodi evidenciju o pretnjama i napadima na novinare. Nijedna državna institucija ne objavljuje podatke o napadima na novinare.	Ne postoje razvijeni mehanizmi, ali je bilo određenih napora. U decembru 2015. usvojeno je Uputstvo o prikupljanju dokaza o zločinima protiv novinara i napadima na portale. Sve kancelarije javnog tužilaštva kvartalno podnose dokaze Državnom javnom tužilaštvu, koje prati sprovođenje i vođenje evidencije. Kao deo svojih redovnih aktivnosti NUNS evidentira poznate incidente i objavljuje redovne godišnje izveštaje o pritisacima i napadima.

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara? (3 godine unazad)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li državne institucije prepoznaju potrebu sistemskih garancija bezbednosti novinara u okviru slobode izražavanja, ljudskih prava i sloboda i krivičnog prava? Zalažu li se državni funkcioneri javno za bezbednost novinara i da li osuđuju napade na novinare?	Ne još. BiH ministarstva rade na promenama krivičnog zakona i na razvoju internih procedura za zaštitu novinara i slobode izražavanja kao osnovnog ljudskog prava.	Uprkos formalnoj i deklarativnoj podršci slobodi medija, institucije (Ministarstvo unutrašnjih poslova, sudovi i kancelarije javnog tužilaštava) nisu uspele da reše nijedan od slučajeva koje je ZNM registrovala u poslednjih 5 godina.	Da. Oni oštro osuđuju, ali deklarativno jer se uslovi ne menjaju.	Zvaničnici osuđuju napade, ali samo ozbiljne slučajeve. U principu, napadi na novinare priznati su od strane državnih institucija kao kršenje zakona.	Država je prepoznala potrebu (Akcioni plan, poglavlje 23, deo posvećen slobodi izražavanja, slobodi i pluralizmu medija), ali rokovi se ne poštuju. Javni zvaničnici retko javno osuđuju napade na novinare.
Da li državne institucije koje pružaju smernice vojsci i policiji, imaju dokumenta o zabrani uznemiravanja, zastrašivanja ili fizičkog ugrožavanja novinara?	Postoje smernice za policiju o tome kako da postupaju sa novinarima, usvojene pre 15 godina, u saradnji sa misijom OEBS-a.	Ne postoje takva dokumenta.	Ne postoje takva dokumenta.	Ne postoje takva dokumenta.	Ne postoje takva dokumenta. Nacr Memoranduma o merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara je pokušaj u tom pravcu.
Sarađuju li državne institucije sa novinarskim organizacijama na temu bezbednosti novinara? Da li se državne institucije uzdržavaju od podržavanja ili promovisanja pretnji novinarima?	Poslednje dve godine postoji dobra saradnja s Komisijom za ljudska prava, Ministarstvom za ljudska prava i Regulatornom agencijom za komunikacije. Ali, ne postoje zadovoljavajuće javne reakcije državnih institucija u slučaju napada i nasilja nad novinarima.	Uopšteno, saradnja je nedovoljna. Institucije samo formalno podnose odgovore na zvanične zahteve koje šalje ZNM.	Ne postoji takva vrsta saradnje.	Saradnja nije na zadovoljavajućem nivou.	Saradnja nije zadovoljavajuća. Ne postoji redovna saradnja između novinarskih udruženja i državnih institucija.
U slučaju elektronskog nadzora, poštuju li državne institucije slobodu izražavanja i privatnost? Koji je najnoviji slučaj elektronskog nadzora nad novinarima?	Nema pouzdanih dokaza o takvim slučajevima. Nema odgovarajućih mehanizama kontrole nad radom organa koji su ovlašćeni da primene elektronski nadzor. Najnoviji slučaj: prisluškivanje novinara Oslobođenje i časopisa Dani, po nalogu bivšeg direktora Agencije za državnu bezbednost (SIPA). Slučaj prisluškivanja novinara koji su bili u kontaktu sa bivšim predsednikom Federacije BiH i objavljivanje transkripta iz razgovora s novinarom FTV Avdom Avdićem.	Nema odgovarajućih mehanizama kontrole rada organa koji su ovlašćeni da primene elektronski nadzor. U 2015. glavna opoziciona stranka je objavila da je više od 100 novinara predmet nezakonitog prisluškivanja u poslednje četiri godine (10% svih novinara u zemlji). Dokumenta prisluškivanih telefonskih snimaka dobilo je 15 novinara. U ime ovih novinara ZNM je podnela krivične prijave.	Nema pouzdanih dokaza o takvim slučajevima. Nema odgovarajućih mehanizama kontrole rada organa koji su ovlašćeni da primene elektronski nadzor. Najnoviji slučaj: februara 2013. grupa novinara tvrdila je da su praćeni i da su im prisluškivani telefoni.	Nema pouzdanih dokaza o takvim slučajevima. Ne postoje poznati slučajevi elektronskog nadzora nad novinarima.	Nema pouzdanih dokaza o takvim slučajevima. Nema odgovarajućih mehanizama kontrole nad radom organa koji su ovlašćeni da primene elektronski nadzor. Najnoviji slučaj prisluškivanja: Mreža za istraživanje kriminala i korupcije (KRIK) i njen urednik Stevan Dojčinović.

C.3 Da li se sistem krivičnog i građanskog pravosuđa efikasno bavi pretnjama i nasiljem nad novinarima? (3 godine unazad)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Postoje li posebne institucije/jedinice posvećene istrazi, gonjenju, zaštiti i sigurnosti novinara i pitanju nekažnjivosti?	Ne postoje takve državne institucije/ jedinice. Postoji samo Besplatna pomoć medijskim radnicima (Linija za pomoć novinarima), uspostavljena od strane Udruženja novinara BiH.	Ne postoje takve državne institucije/ jedinice.	Ne postoje takve državne institucije. Izuzetak je Komisija za praćenje aktivnosti nadležnih organa u istrazi starih i aktuelnih slučajeva pretnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na medijsku svojinu.	Ne postoje takve državne institucije.	Ne postoje takve državne institucije. Izuzetak je Komisija za razmatranje činjenica u vezi sa istragom o ubistvima novinara.
Postoje li posebne procedure za adekvatna postupanja u slučajevima nasilja prema ženama, uključujući i novinarke?	Ne postoje takve procedure. Od 2013. do septembra 2016. FMHL je registrovao 2 slučaja pretnji smrću, 3 fizička napada i 23 verbalna napada/ političkih pritisaka na novinarke.	Ne postoje takve procedure.	Ne postoje takve procedure.	Ne postoje takve procedure.	Ne postoje takve procedure. Registrovano je više napada na novinarke (četiri fizička i 22 verbalna napada).
Obezbeđuju li državni organi adekvatna sredstva za sprovođenje istraga u slučajevima pretnji i nasilja prema novinarima?	Odgovarajuća sredstva nisu obezbeđena od strane državnih institucija. Efikasne akcije i istrage preduzete su od strane Kancelarije policije i tužilaštva u Sarajevu u slučajevima Lejla Čolak (pretnje smrću) i Borka Rudić (verbalne pretnje i govor mržnje) u julu i avgustu 2016. godine.	Institucije ne obezbeđuju delotvornu pravnu ili zakonsku zaštitu novinaru tokom njihovog profesionalnog rada. Nema namenskih sredstava za istragu pretnji ili nasilja.	Odgovarajuća sredstva nisu obezbeđena od države. Istraživanja su veoma spora i sa slabim rezultatima.	Odgovarajuća sredstva nisu obezbeđena od strane države. Pretnje novinarima i drugim građanima tretiraju se na isti način. Istrage se odvijaju veoma sporo.	Odgovarajuća sredstva nisu obezbeđena od strane države. Istrage se odvijaju veoma sporo i često bez rezultata.
Da li se primenjuju posebne mere zaštite novinara kao odgovor na ozbiljne pretnje njihovoj fizičkoj bezbednosti?	Nisu registrovani takvi primeri.	Takve mere nisu obezbeđene. Bilo je slučajeva u kojima su prestupnici dokumentovani video-materijalom. U jednom slučaju, koji je snimljen i objavljen, čak je i potpredsednik Vlade fizički napao novinara na javnom mestu, ali institucije nisu preduzele nikakve mere.	U najtežim slučajevima (dva napada na novinara Tufika Softića) država je novinaru obezbedila zaštitu 24 sata. Problem je što nisu pronađeni prestupnici, pa nije uklonjen uzrok zbog kojeg je novinaru ugrožena bezbednost.	Policajska zaštita je obezbeđena za dva novinara (2014. i 2016), ali su oba novinara smatrala da zaštita nije potrebna, uglavnom iz ličnih razloga.	Neke mere su obezbeđene, ali one zavise od konkretnog slučaja. NUNS ima informaciju da četvoro novinara žive pod stalnom policijskom zaštitom. Najveći problem sa slučajevima novinara koje je policija štiti jeste što država ne preduzima mere za otklanjanje stvarne pretnje.

C.3 Da li se sistem krivičnog i građanskog pravosuđa efikasno bavi pretnjama i nasiljem nad novinarima? (3 godine unazad)

Indikatori	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li se istrage zločina nad novinarima, uključujući zastrašivanja i pretnje, sprovode hitno, nezavisno i efikasno?	Istrage nisu efikasne i ne pružaju dovoljno dokaza. Sudski postupci su veoma spori. Prema evidenciji Udruženja novinara BiH, samo 15% krivičnih predmeta istraživano je i rešeno.	Na osnovu iskustva ZNM, istraga zločina protiv novinara ili nije pokrenuta, a ako jeste onda je proces spor i bez zvaničnog zatvaranja.	Ne. Organizatori nisu poznati ni u jednom od većih slučajeva, a veliki broj počinilaca nije ni pronađen. Istrage nisu efikasne i ne pružaju dovoljno dokaza.	Ne. Tri posleratna ubistva novinara još nisu rešena. U principu, istrage su spore i neefikasne.	Ne. Tri ubistva novinara još nisu potpuno rasvetljena. Istrage nisu efikasne i ne pružaju dovoljno dokaza. Sudski postupci su veoma spori.
Da li se efikasno gone svi akteri zastrašivanja i nasilja prema novinarima, uključujući nalogodavce i počinioce?	Najveći problem je što odgovorni akteri (političari, javni službenici ili drugi moćni pojedinci) nisu krivično gonjeni ni u jednom slučaju. Isto tako, nije otkriven pravi akter ili nalogodavac u slučaju Željka Kopanje.	Ne.	Ne, najveći problem je što pravi akteri ili nalogodavci nikada nisu otkriveni. U slučaju ubistva Duška Jovanovića samo jedan saučesnik je osuđen.	Ne. Nalogodavci nikada nisu otkriveni.	Najveći problem je što pravi nalogodavci zločina nikada nisu otkriveni. Slučaj ubistva novinara Slavka Čuruvije to potvrđuje.
Obezbeđuje li država odgovarajuću obuku i unapređenje kapaciteta policije, tužilaštva, sudstva i advokature u pogledu zaštite slobode izražavanja i bezbednosti novinara?	Neke oblike obuke organizovala su profesionalna udruženja sudija, tužilaca i medija.	Nema informacija o takvim treninzima. Međutim, postoji nekoliko registrovanih slučajeva u kojima su počinioци pripadnici policije, a incidenti su se dogodili na javnim demonstracijama.	Neki oblici obuke organizovani su u poslednjih nekoliko godina.	Država nije organizovala odgovarajuće treninge.	Neki oblici obuke organizovani su u poslednjih nekoliko godina. Iako su planirane, specijalizovane obuke još nisu započete.

